

Dolžnost misleca

Andrej Capuder: *Pariški dnevnik (Zapiski slovenskega veleposlanika v Franciji (1993-1997))*, Založba Družina, Ljubljana 1999

Andrej Capuder, pisatelj, prevajalec in ordinarij, je najširši javnosti znan žal predvsem kot politik oziroma kulturni minister. Leta 1975 je objavil svoj prvi roman, temu pa so sledili še drugi, vendar je bilo malo resnih, vplivnih bralcev, ki bi njegov ustvarjalni opus v javnosti hoteli izpostaviti vsaj toliko, kolikor so kasneje njegovo ministriovanje.

Mogoče osebna struktura Andreja Capudra ni zastavljena na tak način, da bi nase vlekla široke simpatije, saj dovoli, da konflikti globoko prodirajo vanj in povzročajo težko bolečino in zamero. »Vem tudi, kako

bi lahko ves proces ustavil in si s preprosto kretnjo prihranil obilo trpljenja ... A te kretnje ne naredim. Rad bi, a je ne zmorem ... Jezen človek je bolnik. Ki ne more nič, če mu ne pomagajo drugi.« (36-37)

Da ne bo nesporazuma: poudariti želim misel, ki je v *Dnevniku* pogosto prisotna in skozi različna obdobja razkriva, da avtor nima tistih določenih zvezd nad sabo, ki bi mu omogočale biti ljubljenec vseh. Količnik mu njegovi notranji nasprotniki niso ogrozili svobodne sproščenosti, so ga okoliščine v slovenskem intelektualnem svetu povsem neustrezno razporedile - grdo prezrt nikoli ni bil deležen tiste pozornosti, ki si jo je s svojim razmišljanjem in delom zaslužil: »Kdo bo kdaj znal oceniti bridkost tega polstoletnega katoliškega geta, kjer nam je vse govorilo z bolj ali manj vzdignjenim prstom, da je naš svetovni nazor zastarel in zrel za smetišče zgodovine.« (157)

Leta 2000 so razmere nekoliko drugačne. V določenih primerih je zelo atraktivno, če si katoliški intelektuallec, vendar pa nikakor ne smeš biti hkrati dejaven v kateri izmed treh t. i. slovenskih političnih desnic. »... razmišljam o tem, kako desnica, ki ji pripadam s srcem, ne pa po naved, nima več prihodnosti v evropskih demokracijah. Volivci bodo iste napačne desnici zamerili, levici pa oprostili in ji dovolili, ne enega, temveč sto popravnih izpitov. Ali je to zato, ker svet ne prenese več avtoritete, ki so jo v našem stoletju spravile na slab glas vse te samosilne ideologije? Ali pa je duh dobe tak, da daje prednost individualizaciji in fragmentarnemu

mišljenju, deloma pod pritiskom velikih števil in sredobežnih gibanj, ki jim konec tisočletja daje še posebej magično moč? *Svet se pooseblja*, je zapisal za svoj *credo* Teilhard de Chardin. To personalizacijo jemlje desničarski politik tako, da iz sebe dela lik prvaka, tistega, *ki vleče naprej*. Levičar pa se vidi kot junaka, ki ga potiskajo množice. Oblastiželjnost je pri obeh enaka, le da ima levičar neko, rekel bi moralno premoč. Pri vedno večji atomizaciji človeštva se predstavlja kot rešitelj osebe in kot dejavnik solidarnosti. Tu se nehote navezuje na krščanstvo, ki se ga današnja desnica sramuje. Njen glavni argument, to je ekonomsko uspešnost, pa ji jemljejo iz rok že tudi socialisti ... Ko bi bil mlajši in ne bi bil zrastel v komunističnem sistemu, bi se verjetno znašel na levisci. Zlasti ker religija tam ni prepovedana.» (292)

Tiha bujenja, ki jih je po svetu kar nekaj, so tudi k nam prinesla interes za stara učenja, ki pa so hkrati sodobna, za ideje in pojme, stare in na novo izrečene, ki orjejo po naši suhi racionalnosti in posameznika, ki je uspel reklamirani sanjski stroj vsaj za hip ustaviti, opogumljajo za izkušnjo in spoznanje, ki v mistično-religioznem, ali božjem, ali resničnem, edino štejeta. Bridki intelekt naših znanosti je hkrati možnost in ovira, je nujna našega razvoja in hkrati tisto, ki popušča sevanju - sevanju duše. Kakor je intelekt vibracija, je duša radiacija. No, če bi bila vrata naših čutov, našega opazanja očiščena, potem bi človek res lahko videl vse, kar gleda, tako kot v resnici je: neskončno. Spoznanje, ki nam ga po-

nuja William Blake, je hkrati spoznanje, ki ga imajo modri vseh časov. Prav tako nam stoletja med Krišno in Kristusom zatrjujejo, da je pot skozi sebe edina pot k vsemu drugemu. Vsa ta stoletja se razblinijo, če le malo razumeš, čutiš, zaznavaš Enost.

Iskanja in spoznanja avtorja *Pariskega dnevnika*, ki je z legendarno iskrenostjo Jupitrove predrznosti izza svojega visokega čela metal svoje romane o ljubezni in slovenski zgodovini, razmišljanja o svetovnih in domačih vzornikih in velike prevode, so usmerjena prav v ta Unus mundus - nič manj, kadar je politik, nič bolj, kadar je pisatelj, nič manj, kadar je oče ...

Slovenski ambasador, ki bere Parmenidove *Fragmente* in Mojstra Eckharta jemlje v bazen in oštarije, spi z njim v stari sobi z metriskimi zidovi, je človek, ki v slovenski politiki težko najde sogovornika. V Parizu in Evropi se gotovo laže razmahne, kajti odrešujoča tradicija kulturnega sveta je tudi v tem, da so »prvi bankirji moderne Evrope, na katere se sklicuje današnji liberalizem, spali z Biblijo ob zglavju«. (17) Seveda ugotavlja, da sodobni zagon evropskih humanistov nikakor ni primerljiv z močjo dromosfere (od gr. dromos, dirka), ki človeku vse bolj uničuje identiteto. To, kar človek je, je njegova pot. »Če tako razumsko zastavim, potemtakem pot ni vednost. Je nekaj, kar te nese, podobno *Parmenidovim kobilam, ki jih vozijo cvetoča dekleta*. Ženskost torej, zastavljena kot spoznanje. Kot obveza na očeh, izpod katere bi hotel škiliti, kot pravi A. Breton. Vsi veliki preroki so trdili, da so pot. Tudi

Kristus, ki dodaja, da je hkrati tudi *resnica in življenje*.» (161)

Na svetu navsezadnje ni bilo tako malo ljudi, ki so sledili Velikim in Največjim, se ob njih oplajali in se po njih zgledovali, kajti vseeno, o kateri politiki se pogovarjamo in katerem času, dolžnost vsakega zares velikega misleca je, da razmisli o sebi in svetu vsaj do tam, kjer mu *Njega, Pot, Eno* ne nadomesti noben panoptikum iz drobtinic. Preprosta ženica je najbrž res lahko bliže Bogu kakor prenekateri akademik in filozof, ki sta vpeta v gigantsko mašinerijo intelekta in, če hočeta biti zvesta sebi, ne moreta preskočiti svoje poti, predanega znanstvenega dela. Če kdo pozabi in juriša k Bogu, si odžaga vejo, na kateri sedi; ne zaradi Boga, marveč zaradi sebe. Res pa je tudi, da je znanost večkrat prestiž kakor iskanje resnice, in najbrž zato vede o umetnosti iz neskončne vrste ustvarjalcev vlečejo vitalizem, kasneje pa iz njih delajo tisto, kar same potrebujejo: to pa sta pozornost in uveljavitev. Umetniki, ki nam jih ponujajo, so vse bolj obrabljeni in anemični. Žalostna sebičnost potrebuje kri ali Eros ali »elan vital, ko predmet tvojega hotenja postane zamah, najgloblja identifikacija ... verovati v Boga pomeni hoteti, da Bog je.« (234) Umetnikom se vse to vzame tako, da se jih sprevrže ali spregleda.

Zelo malo je slovenskih literatov, ki jih politika (čas) vznemirja prav tako močno kakor Bog (večnost). Seveda je tudi v Evropi tak umetnik redkost. Evropska zavest je že kakšnih sto let precej reducirana. Zato pa se nam glasba minimalizira, poezija usi-

ha, literatura pa je dolgočasna, kakor da je pisana le za kapriciozne lastniške literarnoteoretskih laboratorijev.

Oblika dnevnika dovoljuje precej ustvarjalne svobode. Od nekdanj so imeli ti žanrski izdelki zvedave bralce, čeprav imajo v sebi različne literarne vrednosti. Vsekakor so svetovno zanimivi tisti, ki niso komentar, ampak so zakladnica dejstev, razmišljanj, ne vsakomur dostopnih informacij ali škandalov ali anekdot; dobri so bili tako Angleži (na primer Samuel Pepys, z odličnimi portreti osebnosti) kakor Francozi (srednjeveški *Dnevnik meščana iz Pariza*, ki je po dvajsetih letih pisanja dobil nadaljevalca za naslednjih dvajset let, ali pa briljanten Saint Simonov dnevnik in dnevnik bratov de Goncourt, ki sta pisala zelo podroben dnevnik umetniškega in literarnega Pariza).

Capudrov *Pariški dnevnik* je vsekakor prvo pisanje o slovenski diplomaciji, in če bi ostal v njej, bi lahko dobili slovenske embahade, ki jih je za zgodovinsko obdobje Kraljevine SHS in Kraljevine Jugoslavije napisal Miloš Crnjanski. V *Pariškem dnevniku* najdemo aktualnosti in zgodovino, lirična priznanja in polemiko. Pisanje ni aseptično ne škandalozno ne svetniško, kajti Capudrovi naravi in pameti ni blizu hipohondrično histeriziranje, ki ga nekateri naši starejši pisci gojijo, prav tako pa se ne predaja redilnemu prilizovanju in atavističnemu strahu, ki človeka na Slovenskem običajno potegneta mimo. Mimo prave politike in mimo pravega življenja.

»V najgloblji izbiri ostaneš sam ... Gorje, če si nehal gledati v Eno! ... Ne

bom pozabil svojih treh let poslanškega mandata, kjer sem se po zgladu okolice pričel obnašati kot strankarska žival, nevreden razumnika in svobodnega človeka ... In stranka! Po imenu krščanska, po navedbah poganška, po obnašanju diletantska. Zadaj pa cerkev s svojim predpotopnim jezikom, zaostala v vsem, razen v ambiciji, da vodi ljudstvo ... In ljudstvo, ki voli preoblečene komuniste, hkrati pa zahteva nazaj zaplenjeno premoženje! In družbena občila, ta zmes satanizma in ignorance, ki mi ne bodo nikdar odpustila *Ora et labora!*, ki ga ne znajo niti prav izgovoriti, kaj šele, da bi ga razumela!» (282)

Politika je bila čarobna paličica, ki je določala socialno izživetost ali ne-

izživetost vsem živim, še posebej pa rojenim v štiridesetih in petdesetih letih. Seveda so bistvene razlike med tistimi, ki so s svojo ponotranjeno naruro sredi pepelkastih okoliščin rili po sebi, in pa med onimi drugimi, ki so pozunanjeni in jim brez priznanja in opaženosti ni mogoče živeti. Za-grizli so v obetavne oportuniste ali pa so se nevrotično ponotranjili. Vrag je, če človek svoje večvrednosti, odličnosti v družbi ne more unovčiti. Človek, ki čuti svoje notranje bogastvo, mora videti možnost, da je neke vrste višjost dosegljiva. In danes nikar ne verjemimo, da je demokracija pri tem ovira.

Meta Kušar

Ozemljitev